

Як діти перестали мріяти...

Життєві історії працюючих дітей

о он же как и я
никак скаже. Работал
богодай свое време
акенно шелесте по улице
но наки ходилось час
за переборту джигитовим
богда позакамаря, Ни
шокаш не каких дичин
нам просто не замечать
иность за нас. Вам бы
ответственность за нас
и то... наконец-то...

первой где быве суп
али венчал с постыд
рукож и скло.
де мадем, немочу г
това вхамку перен
ак успакие, что да.

ои сельчи есть шаша
о живут висоте, удалы
не живущие на низу

Посібник виданий в рамках Програми технічного співробітництва між Міжнародною організацією праці (МОП) та Урядом України (Програма запобігання та протидії залучення дітей до торгівлі дітьми та інших найгірших форм дитячої праці, RER/06/50P/USA) в рамках проекту “Протидія використанню найгірших форм дитячої праці: комплексний підхід в Донецькій області” за фінансової підтримки Департаменту праці Сполучених Штатів Америки (USDOL). Зміст публікації не обов’язково відображає погляди або офіційну політику Департаменту праці США. Посилання на найменування торгових марок, комерційної продукції чи організацій не обов’язково означає їх схвалення з боку Уряду Сполучених Штатів Америки.

Упорядники:
Ольга Собченко
Валентина Дьомкіна

Донецький молодіжний
дебатний центр

проспект Ілліча, 79/31
83003, Донецьк, Україна

тел./факс: +38(062) 385 98 39
тел: +38(062) 345 77 91
e-mail: debate@cent.dn.ua

Для мільйонів дівчаток та хлопчиків по всьому світу дитяча праця - це не пусті слова, а щоденна реальність, що позбавляє їх можливості отримати належну освіту, шкодить їх здоров'ю, позбаляє дозвілля і незалежності, порушує їх права.

Готуючи цю збірку, ми не зверталися до приголомшливих справ експлуатації дітей, що час від часу вибухують сенсацією на шпальтах газет, на кілька днів привертають увагу громадськості, щоб вже за хвилю бути забутими. Ми не намагалися відшукати винних й покарати порушників, тим самим позбавивши дитину, можливо, єдиного джерела до існування. Ми просто хотіли розповісти про тих, кого називають майбутнім нашої країни, і хто в це саме майбутнє вже майже не вірить... Про дітей, що знаходяться поруч із нами: живуть в сусідньому будинку, ходять до школи (або не ходять), їздять в тролейбусі, вештаються по вулиці - іноді привертаючи нашу увагу нахабною посмішкою і відвертим жартом, або викликаючи нашу жалість відбитком безмежного суму на обличчі Про дітей, що майже розучилися бути дітьми, бо перестали мріяти....- а навіщо? Це ж так непрактично і не приносить зиску.

Можливо, панове дорослі, загорнувши до (дитячого?) світу без мрій, Ви зрозумієте, що попри всю їх прагматичність й бажання бути незалежними, вони потребують Вашої уваги й допомоги, навіть, якщо не хочуть зіznатися в цьому... Можливо, Ви пригадаєте власне дитинство й власні мрії...

Цю збірку було створено на підставі дійсних життєвих історій дітей - мешканців Донецької області - учасників проекту МОП-ІПЕК «Протидія використанню найгірших форм дитячої праці: комплексний підхід в Донецькій області».

Історія цього хлопця - одного з багатьох з вулиці - не є незвичайною чи унікальною, може, навіть, не є гідною уваги.... Вона є життєвою... історія одного життя, жахаючого хоча б лише тим, що воно так схоже на тисячі інших - подібних....

Назведемо його Стас, йому 13.

Він походить з родини, за якою - він чув з дитинства - навіки закріплено статус «неблагополучна». Але він не проти. Він просто не хоче говорити про своїх батьків, посилаючись на погані стосунки з ними. Вважає, що ніхто з близьких його не розуміє, і через це більшість часу проводив на вулиці в компанії таких самих як він хлопців.

Років з 10-11 почав працювати разом з товаришами. Потреба в грошах заохочувала компанію шукати шляхів їх заробітку, а жага до пригод штовхала до пошуків «цікавих» шляхів заробити.

Чого тільки не спробував Стас у своєму житті, починаючи від прозаїчного розвантажування вагонів, аж до більш «відповідальної» та потребуючої «спеціальних навичок» роботи - крадіжки металу. Саме під час такої «праці» минулого року хлопець з компанією заліз до трансформаторної будки, аби вирізати металевий провід, а потім здати його до пункту прийому металів. Але того разу Стасові не пощастило - хлопець потрапив до лікарні з численними опіками. Аби не ризикувати життям зайве, Стас перейшов на інші види заробітку - крадіжки грошей, дрібних речей: плеєрів, мобільних телефонів, гаманців. Як виявилося, зазирання до кишень й гаманців людей навколо може бути непоганим джерелом постійного поповнення гаманця власного.

Про навчання в школі, як й про повернення до дому - до питущих батьків, «дорослий й самостійний» хлопець вже майже й не думав. Однак, насолоджуваючись свободою теж довелося недовго. Все закінчилось дуже банально: під час чергової крадіжки мобільного хлопця таки було затримано й віддано під слідство, де йому пригадалися численні «помилки молодості». За рішенням суду Стаса було засуджено на два роки й направлено до школи соціальної реабілітації - навчального закладу закритого типу, де проходять реабілітацію малолітні

Історія Стаса...

злочинці.

Але ж не може життя бути суцільною чорною смugoю. На щастя. Щастям для хлопця став тренінговий курс з розвитку життєвих навичок і компетенцій, що проводився в рамках проекту МОП-ІПЕК “Протидія використанню найгірших форм дитячої праці: комплексний підхід в Донецькій області”, і на який ну зовсім не хотілося ходити, бо він видавався Стасові абсолютно непотрібним й, навіть, трохи “дитячим” - “навіщо мене вчити? Мене вже життя навчило...Я з моїм життєвим досвідом знаю набагато більше за вас”.

Стас не відразу адаптувався і не був активним, він не ділився власними думками й проблемами при всій групі.

Але...праця психологів допомогла розкрити, що за зовнішньою дорослістю й бравадою, скривається заляканій хлопчиксько, в якого майже зовсім відсутнє розуміння цінностей і відсутні навички, необхідні для нормального життя.

Курс занять тривав півроку...так, це, звісно, короткий строк, і, хоча хлопцю здається, що він розібрався в собі, і, навіть, почав планувати своє майбутнє - стати водієм, важко сказати, що в нього попереду. Як довго триватиме біла смуга його життя й чи витримає він хвилини сірої буденності, чи не перетворяться вони на чорний смуток? А може, врешті, появляться барви й життя заграє кольорами?

Ольга Собченко

В дитинстві він завжди мріяв! Уявляєте?
Не про скарби. Не про успіх. Не про славу і
гроші. Мріяв про батька, про нормальну сім'ю, таку,
де б його не били, мріяв про свободу... - але не
склалося.

Віталік до п'ятого класу жив у місті Горлівка у
звичайній родині, любив маму та батька, був
відмінником у школі. Але щастя було «по-дитячому»
нетривке. Коли хлопцю виповнилось десять років,
батько пішов... Занадто довго вони тоді з мамою
сварилися...

І натомість з'явився вітчим, якому, на жаль,
малий був не потрібен. Новоявлений татко не
дарував хлопцю іграшок, не давав гроші на цукерки,
проте бив. І бив сильно. Змушував працювати на
городі цілими днями, а сам з дружиною в той же час
просто дивився телевізор. Жінка чи-то боялася
заперечити чоловіку, чи просто байдуже ставилися
до своєї дитини. Не запанікувала, навіть, коли
Віталік зник.

Хлопчина образився і, як каже сам, почав
робити все «на зло». Він перестав ходити до школи,
втікав із дому. Інколи шукав захисту в бабусі з
дідусем, та, коли вітчим про те дізнавався, бив усіх
трьох. Тож, більшу частину своїх «мандрівок» Віталік
просто тинявся вулицями. І «дотинявся» до того, що
опинився в притулку...

У 2007 році він залишився без батьківської
опіки. Ні таткові, ні мамі він був не потрібен, не
захотіли далі виховувати його й бабуся з дідусем.
Віталік вважав, що його покинули, бо він поганий... І
вирішив, дійсно, стати таким.

Навіть візити занадто щасливої мамі до
нього в дитячий будинок, і ті солодощі, які вона іноді
приносила, не змінили ставлення хлопця до життя.
До того ж, та мати, взагалі, швидко зникла з його
життя - нібито до Москви поїхала... Він втратив
зацікавленість у навчанні, постійно влазив у бійки і з
іншими дітьми, і з вчителями...

Бійки продовжувались і коли хлопчина почав
навчатися в училищі за спеціальністю
«електромонтер». Він просто почував себе нікому не
потрібним. З часом кинув заняття, не пройшов
атестацію і був поміщений до Донецької
психоневрологічної лікарні, де мав пройти тренінги

Він просто хотів мати родину... Але не склалося

та тестування. Не пройшов. Вироком було: неможливість продовжувати навчання за такою серйозною спеціальністю, як електромонтер, - професію потрібно змінити...

Ще коли Віталіку було 14 років, він побачив на вулиці об'яву, що потрібні «різнопобочі», і вирішив спробувати... Впродовж всього літа він працював, розбираючи будівлі. О шостій ранку підйом, виїзд на об'єкт і... і діти (від 12 років!) починали виконувати «дорослу» роботу: відбивали від стін каміння,

Очищали, складали до купи. У кожного своя купа. Скільки зробив - стільки заробив. Від того зарплатню їм і нараховували. В середньому, Віталік в день заробляв 60-70 гривень, і вважав то за щастя, бо робота, на його думку, була легкою... Та й працювати треба було всього лише до шостої вечора - що там ті 12 годин! Зате він, навіть, міг купувати собі продукти одежу.

Звичайно, задля того, щоб займатися «прибутковою» справою хлопцю доводилося втікти з дитячого будинку. Його шукали. І знайшли. А разом з тим, знайшли й ту пречудову фірмочку, де залюбки експлуатували дитячу працю. Але довести органи влади нічого не змогли - жоден зі свідків не виступив проти.

Нещодавно Віталіку виповнилося п'ятнадцять років. Але ніхто йому нічого не подарував... І день народження він святкував на самоті...

На літо його помістили до Центру психолого-педагогічної корекції при Єнакіївській школі соціальної реабілітації - поки вирішать, за якою спеціальністю йому далі навчатися. Та хлопець ображений. Він би з радістю повернувся до училища, до друзів. До того ж, інші діти скоро повинні їхати до санаторію в Святогірськ. Він добре пригадував відпочинок і заняття за методикою "КРИК" в рамках проекту МОП-ІПЕК "Протидія використанню найгірших форм дитячої праці", які йому пощастило відвідати минулого року.

Віталік не знає, ким хоче стати... Не знає, навіть, чи хоче, взагалі, ставати хоч кимось. В дитинстві він мріяв бути пожежником... І, начебто, ще можна спробувати того досягти... Та він не вірить.

Кажуть, що Віталія - неспокійна дитина, складна... Можливо. Та я побачила просто

маленького хлопчика, якому не вистачило родини і ласки... Мені б хотілося зазирнути в очі людям, що дали малому тяжку роботу розбирати будівлі іплатили за то мізерні гроші, і спитати, де працюють їхні діти... Хотілося б зазирнути в очі його батькам та родичам і дізнатися, де ж поділася та любов, яку в дитинстві дарували їм...

Бо була у маленького хлопчика мрія: жити у нормальній родині, де б його не били, де б він був потрібен...

Але не склалося...

Катерина Пєшко

Дві подруги, дві долі, дві мрії - такі відмінні, і такі однакові. Чисті, дитячі, справжні, щирі і... зневірені.

Живуть у Харцизьку дві шістнадцятирічні подруги - бешкетниця Дана і скромниця Вероніка. Разом гуляють, разом навчаються в училищі на кухаря, разом до табору відпочивати їздять, а от працюють - окремо...

Дана була складною дитиною: часто втікала з дому, гуляла, поки не знаходили. Зараз те саме: цієї весни проти неї, взагалі, було відкрито карну справу - за хуліганство: юрба дівчат пішла розбиратися з іншою юрбою.

Мамі одній складно було виховувати таку непосидючу доньку. У дівчини ще є сестра, проте вона вже доросла - навчається в університеті й працює, щоб було чим за те навчання платити. От подивилась Дана на неї і вирішила й собі піти працювати - їй тоді було чотирнадцять. Хотілося купити нову спідницю, а коштувала вона дорого, і просити у мами дитина не наважувалася.

- Мама одна, а нас двоє, її і так важко: треба і за квартиру сплатити, і поїсти купити, і на проїзд нам дати, і на булочку якусь.

Літо працювала дівчина офіціанткою в кафе - 12 годин на добу: з дев'ятої ранку до дев'ятої вечора. Заробляла 175 гривень на тиждень. Наступного року вирішила спробувати себе в новому амплуа - пішла реалізатором на ринок: три місяці з сьомої ранку до шостої вечора продавала огірки та помідори. За чесну роботу отримувала коли-як: то шістдесят гривень на день, то шістнадцять... А ще було спекотно й хотілося гуляти...

Вероніка, на відміну від Дани, дівчина спокійніша - в бійки не лізе. В неї дуже сурова бабуся. В таких «ежевих рукавицах» дівчина живе вже рік... До цього її виховувала мати, яка багато чого дозволяла (і працювати в тому числі!), але була позбавлена батьківських прав, бо забагато пила... Батько теж рідко бачиться з донькою - в Донецьку в нього нова сім'я...

Так само як і Дана, Вероніка почала працювати у чотирнадцять років продавала пиво та напої. У п'ятнадцять пішла «на підвищення» -

Інакше не можна

основним товаром стало взуття та темні окуляри. Щоправда, працювала вона лише до обіду, проте й заробляла менше за подругу - 30 гривень на день.

Відпочивали дівчата тільки тоді, коли міська служба у справах дітей направляла їх до табору в Святогірськ. Цього року вони знов планують туди поїхати, а потім повернутися до справи, бо час вже і заробляти. От тільки у Вероніки проблеми: тепер вона живе з бабусею, а та працювати не дозволяє. Але дівчина не вважає це перешкодою на шляху до своєї самостійності:

- Більш за все я б хотіла бути вільною! Не залежати від когось. Хотіла б заробити собі на квартиру, машину... Але то ще скоро, мабуть. То поки мрії...

Чи здійсняться інші мрії дівчат? Адже професія кухаря, на якого вони зараз вчаться, ніколи не була для них метою. Дана хотіла бути візажистом, Вероніка міліціонером... Але у власні сили дівчата чомусь не повірили...

- Нам просто не було куди йти, крім училища...

Завдяки участі в проекті МОП-ІПЕК "Подолання найгірших форм дитячої праці: комплексний підхід в Донецькій області" вони завершили навчання на комп'ютерних курсах і тепер збираються спробувати вступити до коледжу на оператора комп'ютерного набору. Дана, навіть, вирішила, що буде секретарем - причому, найкращим! А ще дівчата хочуть якнайшвидше виїхати зі свого міста - можна до Донецька чи Луганська: там шансів знайти гарну роботу більше... Принаймні, так вони вважають.

- А ще я хочу покататися на американських гірках та на водних лижах, - додає Дана, - за кордоном мрію відпочити, перелетіти через океан. І нічого більшого мені не треба. От зароблю грошей, візьму з собою Віолету, і будемо веселитись!

Дівчата розуміють, що то не правильно - працювати в такому віці, що батьки забезпечувати повинні, але час зараз такий! І батьки не заліznі, і манна їм з неба не падає. Тому діти самі повинні пробивати собі шлях - інакше не можна... Чи можна? І то просто ми не хочемо знати, як...

Чи доводилось вам спілкуватися з дитиною, яка тяжкою працею заробляє гроші... не на пляшку пива і сигарети, а на хліб для сім'ї? І не тому що примушують, а тому, що сам так вирішив...

І ніхто не бачить, як такі підлітки пересівають вугілля на складах, мерзнуть і смажаться на ринку. Хоча, з іншого боку, де ще ім заробити гроші?

Фахівці у справах неповнолітніх Донеччини на сьогодні склали своєрідний рейтинг «сучасних» дитячих «професій». Перше місце посідає праця в нелегальних шахтах, де діти змушені збирати і просіювати вугілля, що є дуже важкою і копіткою роботою. Особливим видом «працевлаштування» є експлуатація дитячої праці в сільському господарстві: прополка й збирання сільськогосподарської продукції, робота на пилорамах і бійнях, обробка шкур й інше.

Влад - учень санаторної школи-інтернату міста Шахтарськ - встиг «спробувати себе» в обох напрямках.

Хлопчина живе без мами, тільки з татусем: так склалися сімейні обставини. І саме батько, можливо, того й не бажаючи, залучив сина до роботи. Коли Владу було тринадцять років, тато попросив допомогти йому перекидати в Торезі вугілля за непогані гроші. Взагалі, батько Влада працює на свинофермі у Шахтарську, але по вихідних підробляє «на вугіллі».

Хлопець, звичайно, на пропозицію тата погодився... Удвох вони перекидали шість тонн вугілля, і отримали за то близько тисячі гривень.

- Після того руки-ноги в мене ще боліли аж два тижні, - розповідає хлопець.

Але це Влада не зупинило. Хлопець почав працювати сам - вже у своєму місті. Звісно, нелегально.

Наступним «замовленням» було пересіяти тонну вугілля, скласти штиб у купу, а саме вугілля в косинець. І пішло-поїхало... У шахти Влад не лазив, а от «зверху» на вугіллі працював багато. І все за годування й невеликі гроші.

Але вугілля - не єдиний напрямок заробітку для хлопчини. Влітку він їздить відбирати ростки на

Як діти перестали мріяти...

поля до міста Сніжне.

Коли гроші бувають потрібні терміново, йде на ринок розвантажувати машини. Влітку працює «на кавунах»: зранку приїжджає фура, і три-чотири хлопці повинні швиденько її розвантажити, звичайно, не нанести при цьому шкоди продукту.

Влад знає, що працює нелегально, що не всі люди чесні, що можуть обманути і не заплатити - з цього знайомими так було, проте все одно йде...

- А що ще можна робити влітку? На відпочинок грошей же не дістася... До того ж, якщо дитина хоче працювати, і їй це не важко, чому б ні?

Коли запитую, чи не важко було шість тонн вугілля перекидати чи цілий день пектися на полі, сміється і відповідає: «Ну, мабуть, трохи важкувато».

З того, що заробив, Влад залишає собі невелику частину на кишенев'кові витрати, а на інші гроші купує хліб, продукти для себе та свого батька, бо буває таке, що вдома немає чого поїсти.

І продовжує навчатись, а разом з тим відвідує тренінги за методикою "КРИК" в рамках проекту МОП-ІПЕК "Протидія використанню найгірших форм дитячої праці: комплексний підхід в Донецькій області".

Що збирається робити далі? Хоче закінчити школу відмінно, хоча поки трохи і не дотягує... А потім... Ну якщо пощастиТЬ, вступити до Суворівського училища, бути кадетом, захищати Батьківщину! Якщо пощастиТЬ трохи менше, вивчитися на оператора комп'ютерного набору. Але то якщо пощастиТЬ...

Взагалі, маленький Влад мислить дуже подорослу му і без «рожевих окулярів», він знає, що високо тягнутися не треба, бо розіб'єшся, треба жити лише так, щоб на хліб вистачало... А інше - то вже далекі нездійсненні мрії, якими не треба паморочити собі голову...

Я вірю, що Влад вступить до військового училища, що він злетить високо-високо і не впаде, бо він - гарна людина. Але головне, щоб він сам вірив в себе, в свої мрії...

Та, на жаль, діти сьогодні вже розучилися вірити, розучилися мріяти... І це НАША провіна!

Катерина Пешко

На початку 20 століття в США поширеним було використання праці дітей із бідних сімей - дешевої робочої сили, яку безпорадність робила легкою жертвою жадібних роботодавців. Діти працювали зі світанку до заходу сонця в темних, задушливих приміщеннях. І вже до 40 років ставали інвалідами, якщо взагалі доживали до цього віку.

Як відомо, «модні» віяння з розвиненіших штатів через декілька років доходять і до України. Сукні від модельєра Ліз Клейборн могли «йтися» три роки. Дитяча праця стала занадто популярною вже через кілька десятиліть.

Поки політики кричать на трибуні «про самостійність країни і її щасливе майбутнє», наші діти, пригадавши про «моду», вирішують свої проблеми самі. «Працювати, щоб вижити» - стандартне зізнання більшості «дітей вулиць» Донеччини, які останнім часом все частіше змушені заробляти собі на життя тяжкою незаконною працею.

Та девіз нашого героя схожий: «Працювати, щоб не мати потреби!». Олег - серйозний, розкутий, знає, чого хоче і прагне цього... Сімнадцятирічний хлопець вчиться в гірничому училищі, живе в благополучній сім'ї: батько працює в охороні, мати - вихователь у дитячому садку. І нібіто він не повинен мати жадних клопот. Проте має. Грошей не завжди вистачає на те, чого хочеться, тільки на те, що ну дуже необхідно.

От і пішов у 16 років хлопчина заробляти. І, звичайно ж, «не на вулицю» - копійки слізозами випрошувати - то не справа для справжньої людини. Три місяці Олег, як то кажуть, нелегально працював на каменеобробному заводі Шахтарська різнопрочесним. З восьмої ранку до другої дня він складав граніт на піддони.

- Складати граніт не дуже важко, тільки спекотно, зізнається хлопець.

Може воно й не важко, кому як... Але щоденno Олег заповнював 3-4 піддони. Кожний піддон - то близько тисячі кілограм граніту... Щоб порахувати, великих здібностей не треба: в день

«Коли діти жебрачать, то неправильно... мені працювати треба...»

хлопчина «перетягував» до чотирьох тисяч кілограм!!! і отримував за це ну просто «надзвичайно високу» зарплатню - 50 гривень. Для порівняння,: звичайний студент - промоутер в Донецьку за три години роздавання листівок на центральних вулицях отримує ті ж самі гроші, інколи й більші...

Та Олег не жалкував, бо на «зароблені скарби» зміг, навіть, кілька разів на вихідних на морі відпочити... Те, що, працюючи на заводі, витрачав своє здоров'я, до уваги не бере... Навпаки, ставиться до своєї праці дуже оптимістично. Хоча в цілому дитячий труд не поважає, особливо той, що на малюнках бачив:

- От коли діти жебрачать, причому в більшості випадків, заробляючи для своїх батьків, чи в шахтах загинаються, то не правильно. А мені працювати треба!

Саме через таку життєву позицію Олег став волонтером Будинку творчості, на базі якого проходили заняття за методикою КРИК в рамках проекту МОП-ІПЕК “Протидія використанню найгірших форм дитячої праці”. Таким чином, він не тільки отримав знання про свої права, але й, дякуючи власному досвіду, може допомогти іншим прийняти правильне рішення.

Своє майбутнє Олег бачить в світлих тонах. Після армії збирається вчитися далі в Донецькому гірничому технікумі. Вірить, що зможе реалізувати свої мрії, реалізувати себе. А інакше і бути не може, особливо для людини, яка в шістнадцять років пізнала важкий труд, і, більш того, прийняла ці правила дорослого життя.

Катерина Пєшко

Як ви думаєте: а чи легко знайти дитину, яка б погодилась із вами поговорити про найгірші форми дитячої праці, яка б широко розповіла вам про власний досвід бути залученою до експлуатації, а потім проаналізувала причини існування подібної проблеми й висунула своє видіння її вирішення?...

Дітей, що працювали і не приховують цього, - багато...дітей, які б погодилися розповісти про себе та своє життя, стати героєм для журналістської «лайф-сторі» - не дуже.... І причини полягають не лише у тому, що вони важкувато йдуть на контакт, або взагалі відмовляються спілкуватись, переводять бесіду на жарти та починають ставити досить відверті зустрічні запитання. Психологи кажуть, що це - їхній захист, огорожа, щоб ніхто інший не потрапив на «приватну територію».

Отже, мій пошук героя для статті щодо проблеми дитячої праці не одразу був вдалим. Зверталася до представників місцевих комітетів дій, що було створено в рамках проекту МОП-ІПЕК в "Протидія використанню найгірших форм дитячої праці: комплексний підхід в Донецькій області" та об'єднували представників різних служб, що постійно працюють з такими дітьми, - дзвінки, знайомства, переговори, домовленості, знову дзвінки і сподівання, що ці люди таки допоможуть знайти співбесідника.

Так у мене пройшов тиждень, і жодного влучання... Мені обіцяли підняти старі контакти, просили передзвонити наступного дня, що я і робила, не полішаючи надію, яка танула, як крига на сонці. Але з Дмитром ми врешті зустрілися.....

Моїм героєм став маленький хлопчик, який в свої 16 виглядав років на 13. А коли йому було, власне, 13, Дмитро разом з молодшим братом пішов працювати на терикон: збирати вугілля та метал.

Мати заробляла небагато: 600-700 гривень. Батька не було.

Грошей вистачало на сплату послуг та на харчі - без визисків звісно. Одяг купували лише за необхідності нічого зайвого. Кишенськових грошей майже не було, а звідки ж їм взятись? А братам хотілось більшого, і це зрозуміло.

От і вирішив Дмитро, що йому вже час допомагати мамі та самостійно працювати. Мати спочатку відмовляла, казала, що він ще малий, що

може травмуватись...

«Нам допомагав дядько мами, наш дідусь, ми його так називаємо», - сказав хлопець під час бесіди, - «він за нами і доглядав, а я доглядав за молодшим братом....Спочатку було важко, сильно втомулювався... а потім звик».

Так брати працювали протягом трьох років. Але заняття в школі вони не пропускали. «Працювали на вихідних, під час канікул, завжди, коли був вільний час, - школу не відвідували рідко».

Дмитру доводилося піднімати на роботі 200 250 кілограмів на день, але за братом, - каже хлопець, - дивився, не дозволяв підіймати такі важелі.

Щомісяця хлопці приносили в дім одну третину матусиної зарплатні. Половину прибутку вони залишали собі, іншу віддавали мамі. Так і жили.

Минулого року Дмитро разом із братом вступив до училища, де і зараз продовжує здобувати спеціальність «електрик»

На моє запитання: «А чому залишив роботу?», Дмитро сказав, що зараз важкувато із точками збути, дорослим нема, де працювати, вже не кажучи про дітей. Але якщо б було, де працювати, він би точно працював, вже звик забезпечувати себе сам, і не проблема, що може бути важко. «Звикну. В мене у Торезі багато знайомих таких. Ми ж не крадемо, а заробляємо, і це для мене - головне. Цього літа я планую поїхати до двоюрідного брата та працювати разом із ним. Буду займатися ремонтом машин».

На останок Дмитро сказав, що йому подобається та професія, яку він здобуває, і що йому не до вподоби просто сидіти вдома, нічим не займаючись. «Мамі легше, коли я працюю. Зарплатня у неї невелика, а нас троє...»

Бесіду завешено... Матеріал для лайфсторі, ніби-то, й готовий... От тільки, яке ж це «лайф» - життя, коли діти сприймають важку, дуже важку працю, як звичайний заробіток??? І хто має відповідати за це? Риторичне запитання, яке полішає після себе виправдання: таке життя..... Але чому діти? Чому вони? Чому саме так? Знову риторичні запитання і багато крапок у кінці.....

Світлана Агаджанян

Важко визнати свої помилки і замість виправдань просто сказати: «Пробач...».

Важко повірити тому, хто неодноразово брехав та не виправдовував наших сподівань. Важко після падіння вставати та йти далі, і сподіватись на те, що цього разу вдастся здолати необхідну висоту чи хоча б повернути за перехрестя.

А чи легко вибачати інших? Знову ж таки важко сказати однозначно. Навряд чи ви зможете знайти ці абсолютно полярні «так» і «ні». Майже усюди домішки сірого, десь блакитного, десь зеленого... А якими фарбами розмальоване життя дітей? Рожевими?.. Буває, що й ні... Ще юні художники часто самі занурюють свої пензлі у чорну фарбу та проводять жирну смугу між своїм минулим та майбутнім. Так і життя мого нового знайомого, вже розірване на дві частини: «перед» та «після» змін.

Сергійового часу не цурався роботи, яку важко назвати нелегальною, швидше - протизаконною, навіть не роботою, а промислом, який просто забезпечував його коштами на життя.

«Купував одяг, цигарки, цукерки, - почав розповідати він, попросивши потримати мій телефон у руках. Я погодилася, і ми продовжували бесіду. «З чого все почалось?», - запитала я, перериваючи перші акорди мелодії. «З пропозиції друзів...», - різко і коротко відповів він, не відриваючи погляд від екрану. «Ого! Один з останніх «Моторів» ...», - позаздрив Сергій, потім назвав модель моого телефону, і подивився на свій мобільник. «А у мене старий, майже розвалюється. Я про такий, як у вас, мрію», - не зупиняється він, - я і одягового часу крав, і мобільні телефони, але не бійтесь, ваш я не вкрав, - і подивився на мене.- З цим вже покінчено».

Під час бесіди я з'ясувала, що в дев'ять років він втік з інтернату на вулицю, та почав займатися збором металобрухту. Таких шукачів було немало, і Сергій разом з друзями погодився на більш вигідний та швидкий варіант «добування грошей» крадіжки залізних конструкцій. Неподалік був завод, де хлопці й вирішили поживитися металом. «Пам'ятаєш першу ніч, коли пішов «на діло»...?» «Звісно..», - відрізав він, подивився убік і додав, - «і, мабуть, не забуду: ми перелізли через огорожу та швидко знайшли те, за чим прийшли, але так само швидко

Починати завжди важко

Нас помітила охорона. Довелось все залишити та тікати... Ніхто не знав, куди, але бігли швидше, ніж бачили. Було дуже темно, я не помітив перешкоду під ногами, перечепився та впав. Я вирішив не вставати, сподіався, що не помітять. Так і сталося: охоронці пробігли біля мене, лаялися та погрожували побити. Один не просто не помітив мене, а пробігся по мені і ледве не зламав мені хребет. Мені було важко дихати, але згодом відпустило. Я підвівся... Дарма, треба було лежати. Тут мене і помітив охоронець, який біг останнім».

Згодом з'ясувалось, що їх погрози побити юних грабіжників були небезпідставними. Коли спіймали інших, хлопцям дали гарний урок, як робити не треба, та відпустили. До міліції звертатися не стали, мабуть, не хотіли зіпсувати хлопцям життя колонією. Сергій з товаришами урок не засвоїли, і тієї ж ночі знову спробували пограбувати той самий завод, і друга спроба вийшла більш вдалою: Сергій самостійно вкрав понад 40 кілограмів металобрухту, що, на той час, було вдвічі більше за його вагу. Такі рейди хулігани влаштовували майже кожного тижня, поки на Сергія не завели справу у міліції.

Ще він працював на ринку, але недовго. Його неодноразово ловили та здавали до інтернату, але кожного разу він, вкравши речі у своїх однокласників, тікав. Звісно про навчання і речі не могло бути, бо його «університетом» була вулиця, і цього хлопцю здавалось достатньо, але згодом він зрозумів, що вічно так не буде, і далі його буде чекати або тюрма, або бездушне життя у найгірших умовах.

Зовсім випадково на одному з ринків Сергій помітив, як якісь люди роздавали їжу безпритульним. Він підійшов, поїв і отримав буклет із інформацією про діяльність денного центру для дітей вулиць. Довго не наважувався туди піти, думав, що це - черговий інтернат. Одного ранку разом із двома товаришами він все ж таки пішов за вказаною у буклеті адресою.

«Ми ходили вулицею, та нічого не знаходили, Запитували у переходжих: ніхто не знат, де цей центр. Зупинились. Хотіли покинути цю справу, та я раптом зрозумів, що, можливо, великий двохповерховий будинок - і є той самий центр. Мої згадки були правильними».

З цього візиту для Сергія з товарищем розпочалася смуга змін у житті. Хлопці впевнились, що із інтернатом нічого спільног ця організація не має, і постійно відвідували заклад. Саме тут вин пройшов тренінговий курс “Життєві навички для дітей групи ризику” в рамках проекту МОП-ІПЕК “Подолання найгірших форм дитячої праці: комплексний підхід в Донецькій області”. Згодом товариша знову піймали на кражі. Його покарали, а потім історія повторилася: хлопець втік і вже не повертається. «А ти знаєш, що із ним сталося?», - запитала я. «Потрапив до в'язниці... А це ваша доношка?», - спитав Сергій та показав фото, що було у моєму телефоні. «Це моя хрещениця», - відповіла я, а він в свою чергу додав: «Я в центрі вже як рік, і минуле вже позаду... А діти в мене будуть, коли мені виповниться 25, бо я хочу спробувати дати їм те, чого не було у мене... А у вас же безкоштовні дзвінки в середині мережі?». Я кивнула головою. «А можна один дзвінок?» Чому б ні... «Дзвони, тільки попередь, що це не твій номер», - відповіла я, і Сергій вийшов подзвонити. Він повернувся до розмови із посмішкою на губах. «Мабуть, телефонував подружці...», - це був мій супровід його повернення. «Так, ми вже два тижні разом...», - промовив він із гордістю, - але вона нічого не знає про моє минуле. Поки не хочу розказувати. Ще рано».

Потім Сергій розповів, що хоче бути автослюсарем, бо, коли йому було 15, підробляв у свого родича, і ця робота йому справді була до душі. Зараз він навчається в училищі для дітей-сиріт та буде газоелектрозварювальником за фахом. «Це лише початок. Я хочу далі навчатися і все ж таки стати автослюсарем», - додав хлопець.

Починати завжди важко.

І для 17-річного юнака, якому б я дала щонайбільше 14 років, початок досить вдалий, але знов ж таки нелегкий. Чи втримається він і не повернеться до минулого? Що буде робити після закінчення училища? В голові у мене була низка запитань, на які сам Сергій також навряд чи зміг би відповісти. Ми попрощались і розійшлися кожен своєю дорогою. Сергій завернув за перехрестя...

Світлана Агаджанян

«Мы в ответе за тех, кого приручили!» - ця цитата відома усім, хто читав «Маленького принца» і саме цей вислів ми зазвичай використовуємо, коли йдеться про відповідальність. Але іноді цю цитату так хочеться замінити: «Ми несемо відповідальність за тих, кого народили».

Мої власні дитячі спогади залишили в мені дуже виразні сліди: коли я ще маленькою дівчинкою прочитала книжку Екзюпері, я сказала мамі, переказуючи коротенько зміст тексту, який мене вразив: «Ця історія про одинокого хлопчика, хлопчика без батьків, який далеко від рідного дому, отже, виходить він сирота...» Мені тоді було років 5, і звісно я сприймала «Маленького принца» по-своєму, по-дитячому.

Пройшли роки і я неодноразово поверталась до цього твору: змінювалось мое ставлення до ситуацій, я робила помітки на полях для свого читатника, але мої перші враження від читання залишались зі мною.

Історія іншого хлопчика цього разу реального, а не казкового персонажу - із невеликого міста Донецької області викликала в мене дитячі спогади про принца, зовсім маленького, і такого ж самотнього...

«Він не такий, як всі інші діти, - з цього починалась історія, - він відрізняється від нас: мало розмовляє, майже не грає із хлопцями у футбол, та вони його і не беруть, бо хлопчик маленький ще, до школи не ходить... Та навіть коли приєднується до нас, то дуже сором'язливо себе поводить, але він хороший, просто не такий...» - дівчинка, яка розказала мені цю історію, мешкала неподалік від «незвичайного» п'ятитирічного хлоп'я, і одного разу витягla цю дитинu пограти разом із собою. «Я знала, що мати у нього була не те щоб «п'яничкою», а, так би мовити, прихильницею горілчаних напоїв, і останнім часом вона частіше пригублювала. Мати Сашка ніде не працювала, до садка хлопчик також не ходив. Чим займався? Виходив гуляти на вулицю до нас. Але жодного разу не розказував нам, чому він такий сумний.

Одного разу, після чергової гри, Сашко підійшов до місця, де хлопці ганяли м'яча: «А коли я виросту, то хочу стати великим футболістом, тоді мама буде мене постійно любити», - сказав він. Я і

«Мы в ответе за тех, кого приручили!»

поцікавилась, до чого тут футбол, і як це пов'язано з тим, чи любитиме його мати?

«Мама мене вивозить на ринок, у місто, і я прошу милостиню... А коли я відмовляюсь, вона каже, що не буде більше мене любити, що любити вона мене може лише тоді, коли я працюю там... Тому я хочу бути футболістом, таким як Шевченко, і мама буде мене завжди і сильно любити...»

Чи потрібні коментарі? Мені здається, що ні.... Якщо щось й потрібно, то дії, причому негайні!

Світлана Агаджанян

Норма?

У дитинстві нас часто запитували дорослі: «А ким ти хочеш стати, коли виростеш?». І ми починали перебирати в голові усі професії, які тільки знали, щоб підшукати щось до душі (а можливо, щоб просто не смикали і не відволікали від гри чи перегляду мультфільмів). У будь-якому випадку, ми хотіли кимсь бути.

Згадайте своє дитинство. Я, наприклад, спочатку хотіла бути лікарем: моя мама - медсестра, тому прогулянки по коридорах лікарні поруч із дядями та тьютами у білих халатах для мене були звичайною справою. Кажу спочатку, бо зрозуміло, що на цьому мій професійний пошук не закінчився. Потім з'явилася бажання стати юристом, політологом... Але із усіх дитячих перебирань на тему: «Ким я буду ...» я упевнена, що жоден із нас (тепер вже дорослих) у дитинстві, навіть, і не думав над тим, що існують й інші місця роботи: нелегальні, небезпечні, шкідливі для здоров'я.

Мій пошук чергового героя потроху заганяв мене до глухого кута: попереду було вже три історії... На нового співбесідника я покладала свої сподівання: в голові прокручувала запитання, планувала макет статті (бо знала, де працював хлопець, і підшукувала підходящий зачин), очікувала на яскраву, навіть трохи трагічну історію... Так пройшов день, і лише ввечері я спіймала себе на думці, що для мене цей пошук почав переростати в сuto професійне... можна сказати професійне полювання. Стало ніяково... Я сіла за комп'ютер і перечитала перші три історії. На годиннику вже був саме той час, коли діти бачать десяті сні... і знов в мою голову засіла думка: Ну чому так сталось, що у мене почало вироблятися спокійне ставлення до своїх співбесідників? Відповідь на це запитання я знайшла вже наступного дня, після бесіди із Єгором.

Шістнадцятирічний хлопець працював на копанці - сіяв і вантажив вугілля. В копанку не спускався, і трохи шкодує про це - тоді платили б більше. Не на багато, але більше. Вгорі вугілля вантажив сам, а в копанці його видобувало двоє. «А тобі виходить не доплачували?» - запитала я. «Звісно ні. А мені не вигідно було ще когось брати на цю роботу - від заробітку залишились би копійки. Гроші і так було небагато, так хоча б на кишенькові,

і маму не смикати, щоб із хлопцями ввечері піти погуляти. Зайвих витрат із маминого гаманця не було і це добре, бо батька немає, кому утримувати родину?.. Ну і що з того, що важкувато спочатку було...100, 150 кг...Хлопцям внизу не солодко теж, і у них бували і травми, а у мене лише脊на перший час нила. Але живий, і нічого. Якби були інші місця, я б, звісно, і не брався за таку роботу, та де там. Дорослим ніде працювати, вже не кажучи про нас, а працювати хочеться, бо гроші тоді свої. Ні в кого не треба просити. Ось закінчу училище і буду щось собі підшукувати: мабуть буду автослюсарем». Хлопець здобув перші навички за цією професією під час короткотривалих курсів професійного навчання, організованих в рамках проекту МОП-ІПЕК "Протидія використанню найгірших форм дитячої праці".

«А про що мрієш?», - запитала я на останок.

«Мрію... у дитинстві я мріяв... хотів бути... ні, таки буду водієм. Подорожувати люблю».

«А родину коли плануєш...?»

«О-о-о, це вже серйозно. Коли років 30 буде, тоді можна. Хочу, щоб мої діти по-іншому починали...»

Єгор (як і попередні мої співбесідники) так спокійно розповідав про своє життя, казав, що важко - це спочатку, а далі - просто, і так майже в усьому. «Найгірші форми дитячої праці... А що є найкращі?», - запитав він мене, не чекаючи відповіді. «Я свідомо йшов на цю роботу, мене ніхто не примушував, тому можна сказати, що у мене був вибір». Так і дорослі вже спокійно дивляться на 13-річних дітей, які тягають на ринку вантажі, що перевищують їх вагу подекуди у 2-3, а іноді і більше разів.

Спокійно так.. наче це вже норма.

Світлана Агаджанян

З Вовкою ми познайомилися, коли йому було 12. Пропуски занять, неслухняність, конфлікти з вчителями й матір'ю, дрібні крадіжки - це не повний арсенал його негативних проявів. Протягом навчання в школі його вважали трудною дитиною з неадекватною поведінкою. З ним постійно відбувалися якісь пригоди.

Одного разу, коли він відпочивав в дитячому оздоровчому таборі м. Святогірська, то вирішив звернути на себе увагу: наловив жаб, нагодував ними котів, а потім пішки пішов в Харцизьк.

Що тут почалося! Викликали маті, повідомляли до служби у справах дітей, міліції, хлопця карали. І так було завжди. Вовку постійно «виховували», «приймали міри»....

Вовка ріс у проблемній родині - без батька, ніхто не цікавився ним й не розумів його. Маті працювала на важкій праці й часто хворіла. Однієї заробітної плати матері часто не вистачало. Часті скарги на сина виводили її з себе, вона постійно кричала, скаржилася на нього й ніколи не захищала.

Після таких сварок Вовка часто йшов з дому на всю ніч до комп'ютерного клубу, туди, де нема дорослих і «вихователів».

Він просто ненавидів несправедливість, говорив то, що думав і захищався сам, як міг. І ніхто не знов, що хлопець щоліта й щоосені працював на ринку, на будівництві, виконував будь-яку роботу, аби тільки платили, щоб купити одяг до 1 вересня.

Нерідко доводилося працювати протягом цілого дня, не зважаючи на пекуче сонце чи холод, виконуючи роботу, яку зазвичай не хотілося виконувати дорослим. Й отримувати за те копійки, за які ніхто б з дорослих працювати не погодився би. Було й таке, що дорослі «дяді» обманювали, обіцяли й не платили.

Яке майбутнє очікувало хлопця? Без розуміння в родині і серед однолітків, без освіти і бажання навчатися, з досвідом праці і підірваним здоров'ям маленький дорослий з сумними очима й пусткою в душі... один серед тисяч так само знедолених й занурених у власний світ, в якому немає думок про майбутнє і є лише природний інстинкт: вижити сьогодні!

Саме такого хлопця зустріли представники

Тепер я знаю, що в мене є майбутнє.....

соціальних служб м. Харцизька, що проводили моніторинговий візит з метою виявлення дітей, задіяних до найгірших форм дитячої праці.

В цьому році він поступив вчитися до училища на короткотермінові курси професійного навчання за спеціальністю «оператор комп'ютерного набору», що було організовано в рамках проекту МОП-ІПЕК “Подолання найгірших форм дитячої праці: комплексний підхід в Донецькій області”. Нічні походи до комп'ютерного клубу замінилися прилежним сидінням й навчанням на шкільній лаві. Змінився колектив, оточення. Тут ніхто не знав про колишній ярлик «нездари» й до того ж кожний мав за плечима «свою історію». Хлопець на очах виріс й подорослішав. І був гордий від того, що саме йому запропонували отримати такі перспективні й цікаві навички. Вовка не пропустив жодного заняття, оволодів комп'ютером на 60-70 %. Під час фінальної презентації його робота увійшла до числа найкращих. Хлопець став самостійнішим й впевненішим у собі. Скільки радості було в очах Вовки під час отримання свідоцства!

Що попереду? Звичайно ж, короткострокові курси не можуть буди вирішенням всіх проблем, але саме вони є тим поворотним пунктом, який є важливим у життіожної людини. Хлопець побачив, що є інші сторони життя. Що він може й любить(!) вчитися, і навіть бути серед найкращих! Що він не один, у кого є проблеми, і не один, коли стикається з проблемами, - тепер він знає, де отримати підтримку й знайти допомогу!

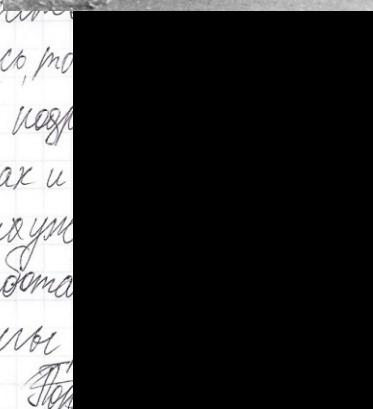
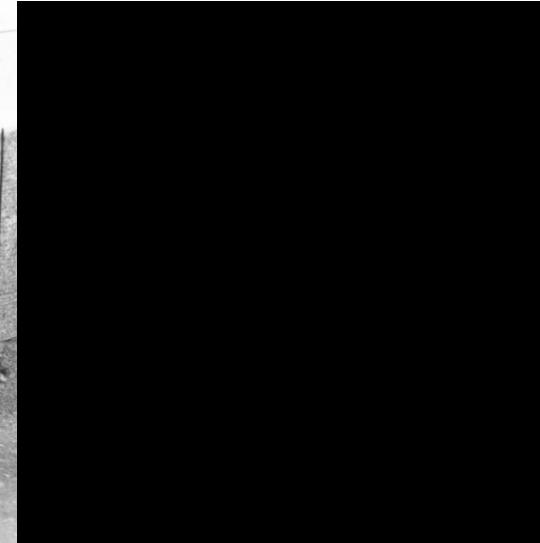
Ну, і головне, у дитини з'явилася реальна мрія - стати приватним підприємцем і самому організовувати комп'ютерний клуб дозвілля для молоді.

Зміст

Вступ	5
Історія Стаса	7
Він просто хотів мати родину... Але не склалося	9
Інакше не можна	11
Як діти перестали мріяти	13
«Коли діти жебрачать то не правильно... мені працювати треба...»	15
Лайф-сторі	17
Починати завжди важко	19
«Мы в ответе за тех, кого приручили!»	21
Норма?	23
Тепер я знаю, що в мене є майбутнє	25

І хочу розповісти що
надомне є у чужинки
де тощо чимось крові
мокравшись все чото
Ця робота була але
боячись пластики замрі
Но вирішили ^{живе} її р
хочевши с нами ти ти
и позашучу очі її
никто не від'єм
порвались, надарвались, то
такоже родимши. Мамі кур
смішки. Ми такоже как і
разбурували і загрузили
развозити товар. Робота
часто буває що ми
но нам дотичивали. ^{Піс}
день бує воскресеньє
Отирати єго є у
сільської басейні місці
Їх робота була
очень. пильна. Чура
на роботу, її вечором
мілось і кушати.

Сал є из багаторічного
Хоче очі і разведені
імого виникнення. Никогу
сподів.

Донецький молодіжний
дебатний центр

проспект Ілліча, 79/31
83003, Донецьк, Україна

тел./факс: +38(062) 385 98 39
тел: +38(062) 345 77 91
e-mail: debate@cent.dn.ua